

madsage
IRan Education
Research
NETwork
(IRERNET)

شبکه آموزشی - پژوهشی مادسیج
با هدف بهبود پیشرفت علمی
و دسترسی راحت به اطلاعات
برای جامعه بزرگ علمی ایران
ایجاد شده است

مادسیج

شبکه آموزشی - پژوهشی ایران

madsage.com
مادسیج

porta. Lorem ipsum
dolor mauris e
goma. Lorem ipsum.

بسمه تعالی

دانشگاه آزاد اسلامی واحد دماوند

جزوه ی درس قرائت قرآن کریم

استاد موسوی قدمگاهی

زمستان ۹۱

❖ آداب تلاوت قرآن کریم

۱- طهارت: با وضو بودن. دست زدن به خط قرآن کریم بدون وضو، حرام است.

دست زدن به جلد و حاشیه صفحات قرآن کریم، بدون وضو، مکروه است.

۲- اخلاص: پیامبر گرامی اسلام «صلی الله وعلیه و اله» می فرمایند:

کسی که برای خشنودی خدا و به خاطر آگاه شدن از معارف دین اسلام قرآن بخواند، پاداش وی مانند پاداش فرشتگان مقرب الهی و پیامبران است.

۳- دعا: خدای سبحان در قرآن مجید فرموده است: «ای پیامبر به مومنان بگو اگر دعای شما نباشد پروردگارم هیچ اعتنائی به شما نمی کند»

قبل و بعد از تلاوت قرآن کریم، دعا سفارش شده است.

۴- استعاذه: یعنی پناه بردن و پناهنده شدن به خدا از شر شیطان

گفتن اعوذ بالله من الشیطان الرجیم قبل از تلاوت قرآن کریم، مستحب است.

۵- بسمله: یعنی بسم الله الرحمن الرحیم

امام صادق (علیه السلام) فرمودند:

«درهای معصیت را با استعاذه ببندید و درهای طاعت را با بسم الله الرحمن الرحیم باز کنید»

۶- صدای نیکو و آهنگ دلنشین: پیامبر گرامی اسلام (ص) می فرمایند: «صدای زیبا، زینت قرآن است»

۷- سکوت: خداوند کریم می فرماید: زمانی که قرآن تلاوت می شود به آن گوش فرا دهید و سکوت کنید امید است که مورد رحمت خدا قرار گیرید.

۸- ترتیل: یعنی منظم و شمرده خواندن به گونه ای که حروف کلمات، صحیح و فصیح ادا شود و جملات از هم جدا باشند.

۹- تدبیر: حضرت علی (علیه السلام) می فرمایند: در تلاوتی که همراه با اندیشه نباشد، هیچ خیری نیست.

۱۰- خشوع: امام صادق (علیه السلام) می فرمایند: دل های خویش را به وسیله قرائت قرآن نرم و خاشع کنید.

❖ صداها

(۱) کوتاهه: $\frac{\text{ضمه}}{\text{كُتِبَ}} \frac{\text{فتحه}}{\text{قَتِلَ}}$
 کسره

صداها:

(۱) رسم الخط ایرانی $\frac{\text{اِو}}{\text{اِو}}$ اَمَّنُوا لَفِي خَالِدِينَ

(۲) کشیده (مدی):

(۲) رسم الخط عثمان طه $\frac{\text{اِو}}{\text{اِو}}$ اَمَّنُوا لَفِي خَالِدِينَ

ایرانی: مَالَهَا- سَادَتَنَا- اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ- يُوْقُونَ- يَتُوبُونَ

عثمان طه: مَالَهَا- سَادَتَنَا- اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ- يُوْقُونَ- يَتُوبُونَ

نکته: علامت واو مدی (وُ) در رسم الخط ایرانی و عثمان طه، تفاوتی ندارد.

❖ سکون

سکون ضد حرکت است.

(۱) هیچ علامتی برای حرف نمی گذارند یا یک نیم دایره می گذارند

سکون را به دو شکل نشان می دهند:

(۲) در رسم الخط عثمان طه یک دایره کوچک روی حرف می گذارند.

قُمْ- أَنْتَ- مِنْ- لَا تَرْجِعُونَ

حروف لین: } واو ساکن ما قبل مفتوح - وَ
صَوْتٌ سَوَطٌ خَوْفٌ
یا ساکن ما قبل مفتوح - یِ رَيْبٌ جَيْبٌ عَلَيْكُمْ

باید دقت کنیم صَوْتٌ، صَوْتٌ خوانده نشود همین طور خَوْفٌ، خَوْفٌ، خوانده نشود و ...

❖ حروف مقطعه

به حروفی مانند الم، یس، طه و ... که باید جدا جدا با اسم حروف خوانده شوند حروف مقطعه گفته می شود.

نکته: همزه حروف در هنگام خواندن حروف مقطعه خوانده نمی شود مثلاً « یس » می خوانیم یا « سین » نه « یاء سین » و « طه » را می خوانیم « طاها » نه « طاء هاء »

❖ تشدید

تشدید: دو حرف یک شکل که اولی ساکن و دومی متحرک (حرکت دار) باشد.

علامت تشدید = ّ کَفَّ - مَسَّ - مَدَّ - كَلَّ - صَدَّقَ
كَفَّفَ ← كَفَّ مَسَّسْ ← مَسَّ مُحَمَّد ← مُحَمَّد

❖ تنوین

نون ساکنی که در آخر بعضی کلمات نوشته نشده اما خوانده می شود.

نکته: بعد از تنوین نصب معمولاً الف می آید و یا گاهی « یاء » می آید، اما نه الف خوانده می شود و نه

« یاء » مانند: كِتَابًا خوانده می شود ← كِتَابًا - هُدًى خوانده می شود ← هُدًى

در دو حالت بعد از تنوین نصب، الف نمی آید.

(۱) تنوین نصب روی تاء یا گرد باشد مانند: هَامِدَةٌ - شَجَرَةٌ طَيِّبَةٌ

(۲) تنوین نصب روی همزه بعد از الف قرار گیرد مانند: مَاءٌ، دَعَاءٌ، نِدَاءٌ

❖ حروف ناخوانا

حروف « و، ا، ل، ی » که در کلمه ی « والی » قرار دارند گاهی ناخوانا می شوند که این موارد عبارتند از:

۱- هرگاه « و، ا، ی » همراه با همزه باشند فرقی نمی کند همزه بالای این حروف قرار بگیرد یا پایین آنها ← **و، ا، ی مؤمن** واو ناخواناست و فقط همزه خواناست.

آن ← الف ناخواناست و فقط همزه خواناست زیرا صدای الف «آ» است که در اینجا ناخواناست.

ان ← اینجا هم الف ناخواناست چون صدای «آ» نمی دهد.

یبدی ← « ی » ناخواناست و فقط همزه خواناست.

در بعضی از قرآن ها روی الف یا زیر آن همزه نمی گذارند ← **ان - ان**

۲- هرگاه روی « و » و « ی » الف کوچک قرار گیرد: **و** } **صلوة - زکوة - یتزکی - بنیها**
 ۳- الف بعد از واوی که ضمه دارد (واو مدی)

مانند: **ءامنوا - کفروا - کتبوا**

اشکوا - یتلوا - نبلوا - تدعوا

برخلاف: « ذوا » که الف آن خوانده می شود زیرا « واو » ضمه ندارد.

۴- واو در شش کلمه

واو در شش کلمه ناخواناست:

أولی، أولوا، أولاء، أولات، أولیک، ساوریکم

نکته: در بعضی از قرآن ها کلمه « ساوریکم » بدون واو و به شکل « ساریکم » نوشته می شود.

۵- همزه وصل در بین جمله

همزه وصل در اول کلماتی می آید که به حرف ساکن یا مشدد، آغاز شده باشند

❖ علامت همزه وصل

(۱) الفی که یک صاد کوچک روی آنست: وَاَعْلَمُ - وَاذْكُرْ
(۲) الفی بدون علامت صاد کوچک: وَاَعْلَمُ - وَاذْكُرْ

چون همزه وصل حرکت ندارد، تعیین حرکت آن در ابتدای کلام با رعایت چند نکته انجام می شود:

۱- هر کلمه که «ال» داشته باشد، همزه وصل فتحه می گیرد.

مانند: الشَّمْسُ - الْقَمَرُ - النُّجُومُ - الْجِبَالُ - الْعِشَاءُ - النُّفُوسُ - الْبِحَارُ

۲- همزه وصل در اسم ها، همیشه مکسور است.

مانند: اَسْمٌ، اِبْنٌ، اَمْرَاةٌ، اَمْرَاتَيْنِ، اَثْنَانِ، اَثْنَانِ، اَثْنَيْنِ، اَثْنَيْنِ

۳- در فعل به سومین حرف نگاه می کنیم:

الف) اگر سومین حرف ضمه داشت به همزه وصل، ضمه می دهیم: اَنْظِرْ، اَكْتُبْ، اَقْتُلْ

ب) اگر سومین حرف كسره داشت به همزه وصل، كسره می دهیم: اَصْبِرْ، اَضْرِبْ، اَجْلِسْ

ج) اگر سومین حرف فتحه داشت به همزه وصل، كسره می دهیم: اَفْعَلْ، اَعْلَمْ، اِذْهَبْ

نکته: کلمات «اَقْضُوا، اَبْنُوا، اَمْشُوا، اَمْضُوا، اَنْتُوا» در صورتی که در ابتدای کلام باشند، مکسور خوانده می شوند.

نکته: اگر کلمات زیر در ابتدای کلام باشند، همزه وصل آنها مکسور گشته و همزه ساکن بعد از آن تبدیل به «ی» می گردد.

اَنْتِ ← اَيْتِ   اَنْتُونِي ← اَيْتُونِي   اَنْتِنَا ← اَيْتِنَا
اَنْتُوْا ← اَيْتُوْا   اَنْتُوْا ← اَيْتُوْا   اَنْتُنْ ← اَيْتُنْ

۶- هرگاه بعد از حروف مدّی ($\frac{ا}{ی}$) همزه وصل باشد نه حروف مدّی خوانده می شود و نه همزه وصل مانند:

فَمَا اسْتَقَامُوا ← «الف» فَمَا و «الف» اول و آخر «استقاموا» ناخوانا هستند.

فِي الْكِتَابِ ← «ی» و «الف» ناخوانا هستند.

ذُو الْجَلَالِ ← «و» و «الف» ناخوانا هستند.

رَبَّنَا اكْشِفْ ← «الف» رَبَّنَا و «الف» «اكْشِفْ» ناخوانا هستند.

ذُو الْعَرْشِ ← «و» و «الف» ناخوانا هستند.

۷- هرگاه بعد از «ال» یکی از حروف شمسی باشد، «ل» ناخوانا می گردد.

حروف شمسی، حروفی هستند که هرگاه بعد از «ال» قرار گیرند، با تشدید خوانده می شوند مانند:

الشَّمْسُ - النُّورُ - الرَّحْمَنُ - الرَّحِيمُ

حروف قمری: برای آسانی، حروف قمری را در عبارت «عجبا که خوف حق غمی» قرار داده اند.

حروف قمری، حروفی هستند که هرگاه بعد از «ال» قرار گیرند «ل» خوانده می شود حروفی که، شمسی نباشد، قمری هستند. مانند:

القَمَرُ - الْبَيْتُ - الْحَمْدُ - الْكِتَابُ - الْكَرِيمُ - الْعَلِيمُ

❖ تمرین

۱- در عبارت «أُولَى الْأَمْرِ» چند حرف ناخوانا وجود دارد و حروف ناخوانا کدامند؟

الف) ۳- و، ی، ا   ب) ۴- ا، و، ی، ا   ج) ۵- ا، و، ی، آ، ا   د) هیچکدام

جواب: گزینه ی «ج» درست است.

۱- الف «اولی» چون همزه دارد.

۲- «و» چون طبق قاعده ۴ واو ناخواناست.

۳- حرف «ی» چون اگر بعد از حرف مدّی، همزه وصل باشد حرف مدّی ناخواناست.

۴- همزه وصل در بین کلام، ناخواناست.

۵- «أ» در الأمر چون همزه دارد.

۲- در عبارت «أُولَى النَّهْيِ» حروف ناخوانا کدامند؟

الف) ا- و- ل- ی- ا- ل
ب) ا- و- ی- ا- ل- ی

ج) او- ی- ا- ل- ا
د) ا- و- ل- ا- ل- ی

جواب:

گزینه «ب» الف: چون همزه دارد و: جزء شش کلمه است که واو آنها ناخواناست.

ی: حرف مدّی «ی» قبل از همزه وصل ا: همزه وصل در بین کلام ل: قبل از حرف شمسی «ن»

ی: چون الف کوچک دارد مانند: موسی

❖ اشباع هاء ضمیر

اشباع در اصطلاح تجوید: تبدیل صدای کوتاه به صدای کشیده (حروف مدّی)

شرط اشباع: قبل از هاء ضمیر فتحه، کسره یا ضمه باشد.

هاء ضمیر: به معنی «او» یا «آن» مانند لَهْ (برای او) خوانده می شود ← لَهْو

بِهْ (به وسیله آن) خوانده می شود ← بِهِي وَحْدَهْ خوانده می شود ← وَحْدَهْو

در چهار مورد اشباع نمی شود:

۱- قبل از هاء ضمیر، ساکن باشد مانند: مِنْهٗ - إِلَيْهٖ

۲- قبل از هاء ضمیر یکی از حروف مدّی (ا- ی- و) باشد مانند: هَدَاهُ - كَلُوهُ - فِيهِ

۳- بعد از هاء ضمیر ساکن باشد مانند: لَهُ الْحَمْدُ - مِنْهُ ابْتِغَاءً

۴- حرف بعد از هاء ضمیر مشدد باشد مانند: لَهُ الدِّينُ - بِهِ الدِّينُ

استثناء:

۱- هَذِهِ ، اشباع می شود با این که هاء در آن، ضمیر نیست (فقط هاء ضمیر اشباع می شود)

۲- يَرْضَهُ ، اشباع نمی شود با این که هاء در آن، ضمیر است.

چگونه تشخیص دهیم که هاء ضمیر است یا ضمیر نیست؟

در قرآن کریم «هاء» در این چهار کلمه ضمیر نیست و اشباع نمی شود:

يَنْتَهٍ ، تَنْتَهٍ ، نَفَقَهُ ، فَوَآكِهِ

«هاء» در بقیه کلمات قرآن کریم ، ضمیر است و اشباع می گردد.

مانند: بَطْنِهِ ، عِبَادِهِ

علامت اشباع:

(۱) اگر قبل از هاء ضمیر، ضمه باشد در برخی از قرآن ها یک «و» کوچک بعد از هاء ضمیر می گذارند.

مانند: عِبْدُهُ و - رَبُّهُ و

(۲) اگر قبل از هاء ضمیر ، کسره باشد در برخی از قرآن ها یک یاء شکسته می گذارند. مانند: بِهٖ

❖ التقاء ساکنین

هرگاه دو ساکن کنار هم قرار گیرند به جزء در وقف، امکان خواندن عبارت نیست.

مهمترین موارد التقاء ساکنین عبارت است از:

۱- هرگاه بعد از تنوین ، همزه وصل باشد.

ءِ + اُ ← التقاء ساکنین مانند: بِرَحْمَةٍ اَدْخُلُوا - خَيْرٌ اَهْبِطُوا - كَرَمًا اَشْتَدَّتْ

برای رفع این مشکل، نون ساکن تنوین به صورت نون مکسور، خوانده می شود. مانند:

بِرَحْمَةٍ اَدْخُلُوا	خوانده می شود ←	بِرَحْمَتِنِ دُخُلُوا
جَزَاءَ الْحُسْنَى	خوانده می شود ←	جَزَاءِنِ الْحُسْنَى
مِصْبَاحِ الْمِصْبَاحِ	خوانده می شود ←	مِصْبَاحِنِ الْمِصْبَاحِ
فَسَقِ الْيَوْمِ	خوانده می شود ←	فَسَقِنِ الْيَوْمِ
سَوَاءَ الْعَاكِفِ	خوانده می شود ←	سَوَاءِنِ الْعَاكِفِ

در برخی از قرآن ها، نون مکسور کوچکی، بین دو کلمه قرار می دهند. مانند:

رَجُلٍ اَفْتَرَى
خَيْرَانَ الْوَصِيه

❖ وقف

وقف: قطع صدا جهت تجدید نفس

معمولاً هنگام وقف، آخرین حرف کلام، ساکن می گردد.

انواع وقف:

(۳) بدون تغییر

(۲) اسکان

(۱) ابدال

(۱) آخر جمله تاي گرد است تبديل به ← های ساکن

فرقی نمی کند تاي گرد، چه علامتی داشته باشد.

كَلِمَةً ← كَلِمَةٌ
مَغْفَرَةً ← مَغْفَرَةٌ
طَيِّبَةً ← طَيِّبَةٌ
وَأَسْعَةً ← وَأَسْعَةٌ

ابدال:

(۲) آخر جمله تنوین نصب است تبديل به ← الف

كِتَابًا ← كِتَابٌ   عَلِيمًا ← عَلِيمٌ
بَيْتًا ← بَيْتٌ   حَلِيمًا ← حَلِيمٌ

(۱) آخر جمله تنوین جر (ـِ) یا تنوین رفع (ـِ) باشد ← ساکن می شوند

مَجِيدٍ ← مَجِيدٌ   مَأْكُولٍ ← مَأْكُولٌ

اسکان:

(۲) آخر فتحه، کسره یا ضمه باشد ← ساکن می شود

عَبِيدُونَ ← عَبِيدُونَ   بِالْخَيْرَاتِ ← بِالْخَيْرَاتِ
الرَّحِيمِ ← الرَّحِيمِ   نَسْتَعِينُ ← نَسْتَعِينُ

(۱) آخر کلام، ساکن باشد ← بدون تغییر خوانده می شود

كُورَتْ - مَدَّتْ - حَقَّتْ - عَلَيْهِمْ

(۲) آخر کلام، حروف مدی باشد یعنی ا- و ← بدون تغییر، خوانده می شود.

بدون تغییر:

ي
الَّا تَعُولُوا - زَلْزَلَهَا - جَنَّتِي - وَالضُّحَى

❖ وقف به حرکت و وصل به سکون

اگر هنگام وقف، آخر کلام ساکن یا تبدیل نشود و معمولی خوانده شود وقف به حرکت نامیده می شود و صحیح نیست.

اگر حرف آخر کلام، ساکن یا ابدال گردد، اما صدا قطع نشود، وصل به سکون نامیده می شود و صحیح نیست.

❖ علامت های وقف و مفهوم آن

م: وقف لازم یعنی: وقف ضروریست.

لا: وقف ممنوع یعنی: نباید وقف کرد، فقط در آخر جمله، اشکالی ندارد.

ط: وقف مطلق یعنی: وقف بهتر است

قلی: الویت وقف یعنی: وقف بهتر است.

صلی: الویت وصل یعنی: وقف نکردن بهتر است.

ج: وقف جایز یعنی: وقف کردن و نکردن تفاوتی ندارد.

ص: مُرَخَّص یعنی: آیه طولانی است.

◊◊ معانقه: یعنی: اگر بر سر هر کدام از سه نقطه ها وقف کردیم، باید از ابتدای آیه شروع کنیم.

❖ تلفظ حروف

تلفظ ده حرف در عربی و فارسی متفاوت است این حروف عبارتند از:

ح: از وسط حلق تلفظ می شود، مانند: حالت گرم کردن دستها مانند: الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ع: از وسط حلق با فشردن حلق، مانند: الْعَالَمِينَ - نَعْبُدُ - نَسْتَعِينُ

ص: زبان + پشت دندانهای بالا، مانند: صِرَاطِ

ط: زبان + پشت دندانهای بالا به طور درشت، مانند: طُغْيَانًا

ذ: نوک زبان + نوک دندانهای بالا مانند: الَّذِينَ ذَلِكَ

ظ: نوک زبان + نوک دندانهای بالا، درشت و پرحجم مانند: الْعَظِيمِ - ظَالِمِ

ث: نوک زبان + نوک دندانهای بالا مانند: ثَمَّ - ثَابِتِ

غ: از انتهای حلق مانند غرغره کردن مانند: غَيْرِ الْمَغْضُوبِ

ض: از تماس زبان با دندانهای سمت راست یا چپ بالا مانند: الْمَعْضُوبِ - وَلَا الضَّالِّينَ

و: از بین دو لب مانند: اَوْلِيْنَ - اَوْلَادِكُمْ - مَوْلَاكُمْ

نکته مهم: رعایت نکردن قواعد تلفظ حروف، موجب تغییر در معنا می گردد از این رو اگر در نماز این قواعد رعایت نگردند، نماز باطل می گردد این نکته را هم شیعیان و اهل سنت قبول دارند.

❖ نکات مهم

(۱) حروف غنه: حروفی که صداهای آنها از بینی خارج می شوند و عبارتند از میم مشدد و نون مشدد.

حروف غنه: } مَّ مُحَمَّد
نَّ إِنَّ

(۲) حروف لین: } وَ صَوْت - خَوْف
يَ رَيْب - جَيْب

(۳) فرمول مد: حرف مدی + همزه یا سکون یا تشدید ← مد ← علامت مد = ~

هرگاه بعد از حروف مدی (اِوُيْ) همزه یا سکون یا تشدید باشد باید صدا را بکشیم مانند : جَاءَ - اِنَّا اَنْزَلْنَا - الضَّالِّينَ - رَحِيمِ

شبکه آموزشی - پژوهشی مادیج
با هدف بهبود پیشرفت علمی
و دسترسی راحت به اطلاعات
برای جامعه بزرگ علمی ایران
ایجاد شده است

madsg.com
مادیج

IRan Education & Research NETwork
(IRERNET)

